

УДК 37.6

*Іван Андрущенко,
здобувач Житомирського військового
інституту імені С. П. Корольова
Державного університету телекомунікацій*

ЗМІСТ ПОНЯТТЯ «ТЕХНІЧНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ» В СУЧАСНІЙ ПЕДАГОГІЧНІЙ ПРАКТИЦІ

У статті проаналізовано основні базові поняття з проблеми дослідження: «компетентність», «компетенція», «професійна компетентність», «технічна компетентність», «технічна компетентність майбутнього офіцера», встановлено спільне й відмінне, взаємозв'язок між ними. Розкрито основні складові технічної компетентності майбутнього офіцера радіоелектронного профілю. Встановлено, що процес формування технічної компетентності фахівця починається в системі професійної підготовки та пов'язаний із її змістом, професійною компетентністю викладачів ВВНЗ, індивідуалізацією освіти, навчально-пізнавальною діяльністю курсантів, інформаційним середовищем.

Ключові слова: компетентність, компетенція, професійна компетентність, технічна компетентність, технічна компетентність майбутнього офіцера.

В статье проанализированы основные базовые понятия по проблеме исследования: «компетентность», «компетенция», «профессиональная компетентность», «техническая компетентность», «техническая компетентность будущего офицера», установлено общее и отличное, взаимосвязь между ними. Раскрыты основные составляющие технической компетентности будущего офицера радиоэлектронного профиля. Установлено, что процесс формирования технической компетентности специалиста начинается в системе профессиональной подготовки и связан с ее содержанием, профессиональной компетентностью преподавателей ВВУЗ, индивидуализацией образования, учебно-познавательной деятельностью курсантов, информационной средой.

Ключевые слова: компетентность, компетенция, профессиональная компетентность, техническая компетентность, техническая компетентность будущего офицера.

In the article basic concepts of research problems; «competence», «competency», «professional competence», «technical competence», «technical competence of future officer» were analyzed, common, different and synergies between them were established. Basic components of the technical competence of future officer of radio electronic specialization were disclosed. It was found

that the process of forming of technical competence of specialist begins in the system of professional training and connected with its meaning, teachers' professional competence of Military Higher Educational Institution (MHEI), individualization of education, educational-cognitive activity of cadets, IT environment.

Key words: *competence, competency, professional competence, technical competence, technical competence of future officer.*

Складний і динамічний характер сучасної службово-бойової діяльності, використання в ній новітніх інформаційних технологій, зразків озброєння й військової техніки, ускладнення завдань, які виконуються офіцерами радіоелектронного профілю, зростання відповідальності за життя та здоров'я підлеглих обумовлюють об'єктивну потребу у вдосконаленні системи професійної підготовки військових фахівців. Саме від рівня їх професійної готовності, уміння швидко й правильно орієнтуватись у складних ситуаціях службово-професійної діяльності, приймати та реалізовувати нестандартні рішення значною мірою залежить успішність виконання поставлених перед військами радіоелектронного профілю завдань. Сказане вище спонукало нас до розгляду особливостей професійної підготовки офіцерів радіоелектронного профілю.

Проблему формування професійної, методичної, психолого-педагогічної та предметної компетентності фахівців досліджували: В. Адольф, В. Байденко, О. Бігич, О. Гура, І. Зязюн, О. Коваленко, Н. Кузьміна, М. Лук'янова, А. Маркова, І. Міщенко, О. Овчарук, В. Свистун, С. Сисоєва, В. Стрельников, Ю. Татур, Л. Тархан, Л. Хоружа, А. Хуторський та ін. Теоретичні питання реалізації компетентнісного підходу у процесі підготовки військових фахівців з вищою освітою розглядали: В. Дружин, О. Євсюков, П. Корчемний, Є. Литвиновський, Ч. Чистовська, В. Ягупов та ін.

Мета статті – Проаналізувати базові поняття з проблеми дослідження: «компетентність», «компетенція», «професійна компетентність», «технічна компетентність», «технічна компетентність майбутнього офіцера», встановити спільне й відмінне, взаємозв'язок між ними.

Для визначення поняття «компетентність», що є найзагальнішим у нашому дослідженні, ми звернулися спочатку до довідкової літератури. Термін «компетентність» є похідним від слова «компетентний». Слово «компетентність» (від лат. *competens* (*competentis*) – належний, відповідний) означає поінформованість, обізнаність, авторитетність. Згідно з тлумачними словниками поняття «компетентний» включає два аспекти і характеризується як: 1) такий, що має достатні знання в якій-небудь галузі, з чим-небудь добре обізнаний, тямущий; такий, що ґрунтується на знанні, кваліфікований; 2) такий, що має певні повноваження, повноправний, повновладний [1, с. 445].

У педагогічній енциклопедії, поняття компетентність містить у собі крім суто професійних знань, умінь і навичок, такі якості, як ініціатива,

співробітництво, здатність працювати в групі, комунікативні здібності, уміння вчитися, оцінювати, логічно мислити, відбирати й використовувати інформацію [9].

У державних галузевих стандартах вищої освіти означене поняття визначається як необхідний обсяг і рівень знань, досвід із певного виду діяльності; наголошується, що фахова компетентність характеризує якість особистості випускника вищого навчального закладу, під якою розуміють «цілісну сукупність характеристик особистості, що визначає зміст соціально значущих і професійно важливих властивостей особи, яка закінчує вищий навчальний заклад» [5, с. 20].

Слід зазначити, що у наведених тлумаченнях компетентності йдеться про людину, яка володіє певною компетенцією, або про заклад, орган управління, що має повноваження для вирішення певних питань. Одним із складових поняття «компетентність» є характеристика особистісних якостей людини, володіння нею певними знаннями, здібностями, що дають можливість обґрунтовано судити про цю галузь й ефективно діяти в ній.

На думку авторів (В. Сластьонін, А. Макарова, А. Новіков, Л. Кобишева, Н. Кузьміна, Г. Мухамедзянова, С. Чистякова та ін.), компетентністю є сукупність здібностей, якостей і властивостей, необхідних для успішної професійної діяльності в тій або іншій сфері.

Так І. Єліна стверджує, що: «...професійна діяльність визнається «компетентною діяльністю» в реальних ситуаціях тільки тоді, коли готовність, тобто усвідомлення правомірності результату адекватно усвідомленню і позитивній оцінці результату діяльності з боку членів соціуму. Отже, компетентністю є результат інтеграції когнітивних, сенсорних, мнемічних, концептуальних та інших процесів, – в цілісну, системно зв'язкову сукупність, що виявляється на розумних умовах системи професійної діяльності» [2, с. 4].

З огляду на це можна зазначити, що особистісний потенціал компетентності випускника вищої професійної школи – це його психофізіологічні властивості, професійна підготовка та соціально-психологічні властивості людини як суб'єкта праці. Це той компонент в людині, що обслуговує і її трудову діяльність, сприяє її успіху. Формування професійно значущого особистісного потенціалу людини відбувається на базі її розвитку й залежить від неї. Чим вище рівень розвитку людини, тим багатшим є її особистісний потенціал професійної й загальнолюдської компетенції, звідси – вища якість професійної діяльності, компетентності та навпаки.

В. Ягупов визначив, що складовими компетентності військового педагога є зміст військово-професійних знань, навичок і вмінь, які є основою для підтримання авторитету серед особового складу й професійного викладання предметів бойової та гуманітарної підготовки [14, с. 302].

Низька сформованість особистих якостей випускника вищого

військового навчального закладу згодом породжує незадоволеність працею, знижує мотивацію професійного росту, нерідко приводить до зміни професії. Професійно важливі якості компетентного командира, що складають його особистий потенціал, змінюються під впливом перетворення характеру його професійної діяльності. Розглядаючи суть проблеми компетентності, ми вважаємо, що випускникові вищого військового навчального закладу особливо потрібні розвиток якості професійної самостійності, професійної мобільності і загальнолюдської комунікабельності. Реалізація завдань реформування системи освіти, включаючи і перетворення системи військової освіти, негайно вимагає не лише високого рівня професіоналізму, але і соціальної мобільності та індивідуальності, що значно розширює поняття компетентності.

Отже, компетентність, на нашу думку, – це:

1. Професійна самостійність випускника вищої школи, його здатність знати вимоги, що пред'являються до спеціальності, вміння самостійно планувати, виконувати й контролювати виконувану роботу.

2. Професійна мобільність, готовність та здатність випускника вищої школи до швидкої зміни виконуваних службово-професійних завдань, суміжних професій, завдань в споріднених спеціальностях; здатність швидко освоювати нові спеціальності або зміни в них, що виникли під впливом науково-технічного прогресу.

3. Високий рівень і ступінь відповідальності випускника вищої військової школи, зокрема готовність випускника як військового фахівця відповідати за свої вчинки, дії; пред'явлення до себе найвищих вимог в ставленні до результатів несення військової служби.

4. Соціальна мобільність, готовність, здатність змінювати не лише методи, засоби, способи, шляхи у вирішенні поставлених задач, але й свою соціальну роль по службі – «командир – підлеглий», «підлеглий – командир».

5. Здібність до якнайповнішого особистого самовираження та наявність неповторних якостей у випускника вищої школи, властивих тільки йому.

6. Кар'єрне зростання по службі з дотриманням гармонійних і гуманістичних особистих норм службового етикету й вимог військових статутів та наказів.

Досить часто вчені пов'язують поняття «компетентність» із «компетенціями». Зокрема, у тлумачному словнику С. Ожегова компетенція визначається як «коло питань, в яких хто-небудь добре обізнаний; коло чийось повноважень, прав» [7, с. 289].

У дослідженнях вчених компетенція розглядається як:

«загальна здатність, яка ґрунтується на знаннях, досвіді, цінностях і навицях, набутих під час навчання» [13, с. 31];

«готовність використовувати засвоєні знання, уміння й навички, а також способи його діяльності в житті для розв'язання практичних і

теоретичних завдань»; «сукупність взаємопов'язаних якостей особистості (знань, умінь, навичок, способів діяльності), які задаються стосовно певного кола предметів, процесів та необхідні, щоб якісно продуктивно діяти щодо них» [12, с. 61];

«освітній результат, який виявляється в підготовленості випускника, в реальному володінні методами та засобами діяльності, в можливості справлятися з поставленими завданнями; це форма поєднання знань, вмінь і навичок, яка дозволяє ставити і досягати мети в перетворенні навколишнього середовища» [10, с. 140].

Розмежовує вище окреслені поняття І. Зимня: «...компетенція – це потенційна якість особистості, а компетентність – актуальна особистісна якість, що формується, тобто компетентність являє собою актуалізацію комплексу компетенцій, що визначають зміст даної компетентності» [6, с. 23].

Таким чином, можна стверджувати, що компетенція базується на певних знаннях і досвіді, а компетентність виявляється у володінні фахівцем відповідними компетенціями. Іншими словами під компетентністю ми розуміємо інтегральне поєднання знань, умінь і навичок, ціннісне ставлення до певного явища, якості, що складають готовність особистості до вирішення практичних завдань.

У цьому контексті О. Євсюков стверджує, що професійна компетентність є професійно-особистісною, соціально-значущою якісною характеристикою майбутнього офіцера, який вміє не тільки застосовувати знання, уміння, навички в умовах професійної діяльності, але й розуміє соціальне значення й морально усвідомлює свою діяльність. Професійна компетентність, як інтегрована властивість, орієнтована на неперервне самовдосконалення, самоосвіту, виступає фактором успішності професійної діяльності [3].

В. Тернопільська визначає професійну компетентність як інтегральне утворення особистості, що виявляється у її знаннях, уміннях, навичках, досвіді, особистісних властивостях, які обумовлюють готовність індивіда до виконання певної професійної діяльності. Професійне становлення особистості включає такі етапи: професійне самовизначення, професійну діяльність, фахове зростання в обраній сфері, формування професійної компетентності [11].

Проаналізувавши вищесказане, можна зробити висновок, що професійна компетентність фахівця є здатністю реалізовувати потенціал (знання, вміння, досвід, особистісні якості) для успішної (продуктивної) творчої діяльності.

З огляду на це, В. Неїжмак окреслює професійну компетентність військового спеціаліста, як «фундаментальну характеристику особистості військовослужбовця, яка проявляється у високому рівні професіоналізму, здатності до виконання бойових завдань і обов'язків по несенню військової служби, особистісно творчою діяльністю, що вирізняється фундаментальністю, багатовимірністю, вимагає інтелектуальних, автономних і рефлексійних дій» [6].

Вченими у професійній компетентності виділяються такі основні компоненти [4]:

– *аналітичний*: відображає процеси переробки інформації на основі мікрокогнітивних актів;

– *ціннісно-мотиваційний*: полягає у створенні умов, які сприяють входженню людини у світ цінностей; характеризує ступінь мотиваційних спонук людини, що впливають на ставлення індивідів до роботи і до життя в цілому;

– *комунікативний*: відображає знання, розуміння технічних засобів комунікацій у процесі передачі інформації від однієї людини до іншої за допомогою різноманітних форм і способів спілкування (вербальних, невербальних);

– *рефлексивний*: полягає в усвідомленні власного рівня саморегуляції особистості, у процесі якої життєва функція самосвідомості особистості виявляється в самоврядуванні поведінкою, самореалізації;

– *техніко-технологічний*: відображає розуміння принципів роботи, можливостей та обмежень технічних пристроїв, призначених для автоматизованого пошуку й обробки інформації; розуміння суті технологічного підходу до реалізації діяльності; знання особливостей засобів інформаційних технологій щодо пошуку, переробки, зберігання інформації, а також виявлення, створення й прогнозування можливих технологічних етапів з переробки інформаційних потоків.

На нашу думку, останній окреслений компонент професійної компетентності об'єднує два різних напрями діяльності офіцера радіоелектронного профілю, а саме: експлуатація спеціальної техніки за призначенням та використання програмних засобів для автоматизованого пошуку й обробки інформації. Саме тому доцільно цей компонент представити як:

– *технічний (апаратно-технічний)*: володіння знаннями про будову та принципи дії комп'ютерної техніки, знання відмінностей автоматизованого й автоматичного виконання інформаційних процесів; уміння класифікувати завдання діяльності за типами із подальшим рішенням і вибором необхідного технічного засобу залежно від його основних характеристик;

– *технологічний (інформаційно-технологічний)*: використання програмних засобів, знання особливостей засобів інформаційних технологій щодо пошуку, переробки і зберігання інформації, а також виявлення, створення й прогнозування можливих технологічних етапів у процесі переробки інформаційних потоків; сформованість технологічних умінь та навичок роботи з інформаційними потоками за допомогою засобів інформаційних технологій [8].

За результатами проведеного аналізу ми можемо виділити дві основні складові професійної компетентності офіцера радіоелектронного профілю:

– *технічну компетентність*, яка відображає розуміння фахівцем принципів побудови, роботи, можливостей та обмежень технічних пристроїв, призначених для автоматизованого пошуку й обробки інформації; знання відмінностей автоматизованого й автоматичного виконання інформаційних процесів; уміння класифікувати завдання за типами з подальшим рішенням і вибором певного технічного засобу залежно від його основних характеристик;

– *технологічну компетентність*, яка передбачає використання програмних засобів, знання особливостей засобів інформаційних технологій щодо пошуку, переробки й зберігання інформації, а також виявлення, створення, прогнозування можливих технологічних етапів у процесі переробки інформаційних потоків; сформованість технологічних умінь та навичок роботи з інформаційними потоками за допомогою засобів інформаційних технологій.

Розглядаючи поняття «професійна компетентність» з позиції нового бачення й нових вимог стосовно випускника вищої професійної школи, ми стикаємося з різновидами компетентностей з урахуванням цілеспрямованого професійного профілю випускника: педагогічна, правова, екологічна компетентність та інше. Визначальною складовою професійної компетентності майбутніх офіцерів радіоелектронного профілю, які здобувають кваліфікацію військового інженера, нами визначається технічна компетентність. З огляду на це, професійну освіту офіцера можна розглядати як процес набуття ним потенційних можливостей (компетентностей) до ефективної професійної діяльності. Відповідно професійна компетентність офіцера є результатом індивідуальної самореалізації особистості в цій діяльності. Реалізаційна спрямованість відбивається в ієрархічній структурі мотиваційної сфери особистості, виявляється у цілеспрямованих вчинках і поведінці, переживається на емоційному рівні як захоплення, відчуття перспективи.

Таким чином формування технічної компетентності майбутнього офіцера радіоелектронного профілю ми розглядаємо як процес оволодіння стійкими, інтегрованими, системними знаннями з управління, обробки даних, експлуатації й володіння апаратно-технічною складовою спеціальної техніки; володіння методикою навчання військовослужбовців за контрактом з технічної підготовки з метою забезпечення розвитку особистісних якостей і властивостей, що визначаються здатністю до продуктивної професійної діяльності. Здійснений аналіз базових понять свідчить про різноманітність підходів у змістовному розгляді, доводить складність їх утворення, вирізняє спільне й відмінне у взаємозв'язку поняттєвого апарату дослідження.

Перспектива подальших досліджень у даному напрямку полягає в висвітленні ролі військово-технічних дисциплін, як основного елемента реалізації формування технічної компетентності майбутнього офіцера радіоелектронного профілю.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. гол. ред. В. Бусел]. – К.; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2004. – 1440 с.
 2. Елина И. Е. Компетентность как интегральная характеристика профессиональной деятельности государственных служащих : автореф. дис. на соиск. ученой степени канд. психол. наук : 19.00.13 / И. Е. Елина. – М. : 1999. – 24 с.
 3. Євсюков О. Ф. Професійна компетентність майбутніх офіцерів як підґрунтя професіоналізму / О. Ф. Євсюков // Модернізація освіти: пошуки, проблеми, перспективи : матеріали міжнародної науково-практичної конференції. – Київ – Переяслав-Хмельницький : Інститут педагогіки АПН України, 2006. – С. 41–42.
 4. Зимняя И. А. Компетентный подход. Его место в системе современных подходов к проблемам образования? (теоретико-методологический подход) / И. А. Зимняя // Высшее образование сегодня. – 2006. – № 8. – С. 21–26.
 5. Комплекс нормативних документів для розроблення складових системи стандартів вищої освіти (Додаток 1 до наказу Міністерства освіти України від 31.07.1998 р. № 285 зі змінами та доповненнями) // Вища освіта : Інформаційний вісник. – 2003. – № 10. – С. 5–82.
 6. Неижмак, В. В. Формирование профессиональной компетентности выпускника высшего военного учебного заведения (на примере общепрофессиональных дисциплин) : дис. ... кандидата пед. наук : 13.00.08 / В. В. Неижмак. – Ульяновск : УГЛУ, 2004. – 205 с.
 7. Ожугов С. И. Словарь русского языка: 70000 слов / С. И. Ожугов ; под ред. Н. Ю. Шведовой. – 23-е изд., испр. – М. : Русский язык, 1990. – 917 с.
 8. Острошко Т. В. Модель технічної компетентності майбутніх вчителів інформатики [Електронний ресурс] / Т. В. Острошко. – Режим доступу : <http://library.uira.kharkov.ua>
 9. Педагогика: Большая современная энциклопедия / сост. Е. С. Равацевич. – Мн. : Современное слово. – 2005. – 720 с.
 10. Селевко Г. К. Компетентности и их классификация / Г. К. Селевко // Народное образование. – 2004. – № 4. – С. 138–143.
 11. Тернопільська В. І. Структура професійної компетентності майбутнього фахівця / В. І. Тернопільська // Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету : зб. наук. праць. – Мелітополь : Видавництво «Мелітополь», 2012. – С. 208–213. – (Серія «Педагогіка», вип. 9).
 12. Хуторской А. В. Ключевые компетенции как компонент личностно-ориентированной парадигмы образования / А. В. Хуторской // Народное образование. – 2003. – № 2. – С. 58–64.
 13. Шишов С. Е. Понятие компетенции в контексте качества образования / С. Е. Шишов // Стандарты и мониторинг в образовании. – 1999. – № 2. – С. 30–34.
 14. Ягупов В. В. Теорія і методика військового навчання : [монографія] / Василь Васильович Ягупов. – К : Тандем, 2000. – 380 с.
-